den als tuin-voorsteden dier groote centra. Vooral dit laatste is belangrijk omdat ook in gezaghebbende kringen de nieuwe woon-gedachte front maakt tegenover de huizenopstapeling noodig tot uitbuiting van den grond. De tuindorp- of tuinstad-idée toch beoogt voornamelijk het wonen in zoo mogelijk geheel vrijstaande huizen met eenige ruimte rondom. Lijnrecht in strijd dus met grondspeculatie. Slechts de regeerings- of gemeentelijke overheid kan hierbij ingrijpen door het ontwerpen van uitbreidingsplannen, door bestemming der gronden en door het vaststellen van bouwverordeningen.

Ons land komt gelukkig niet achteraan op tuindorpgebied. Zeker, de kazerne-bouw tiert welig en de huisvesting der arbeiders in Rotterdam en Amsterdam is verre van „tuindorpsch," doch de jonge beweging heeft zich ook bij ons daadwerkelijk geuit. Als voornaamste voorbeelden op dit gebied zijn te noemen: Het Lansink nabij Hengelo en de Heyplaat nabij Rotterdam.

De aanleiding tot de stichting van „Het Lansink" was de sterke ontwikkeling der industrie te Hengelo, waardoor het aantal inwoners in weinige tientallen van jaren vervijfvoudigde, waarmee de woning-uitbreiding geen gelijken tred hield. Op initiatief der Gebrs. Stork werd een naamlooze vennootschap opgericht (in 1876 reeds) welke in 1909 gereorganiseerd werd, waardoor de eerste steenlegging in Mei 1911 kon plaatsvinden. In korten tijd verrees op het eertijds moerassig landschap, waarop slechts een tweetal oude boerenhuizen stonden een aardig, vriendelijk dorp met breede straten en lossen huizenbouw, met afwisselende architectuur, aardige voortuintjes en 'n aangenaam plein. Dit laatste is het centrum. Er is een overdekte winkelgalerij met arcaden, een traai blok van twee winkelhuizen, gescheiden door een poort, die een verrassend doorkijkje geeft. Doch wat voortdurend als bijzonder aangenaam treft is de ruimte, de heerlijke ruimte, die zoo treffend verschilt van de engheid en beslotenheid der steden. Niet meer dan 25 woningen per H. A. staan er. Dat is voor iedere woning dus 400 M². Dat is bij iedere woning, paden en wegen er af gerekend, ruim driemaal haar oppervlakte aan tuin!

De huizen zelf zijn verschillend van bouw en van indeeling. Men vindt er huizen van ƒ 2.40 per week en huizen van ƒ 10 per week. Die zijn echter niet in afzonderlijke wijken geplaatst, doch, ter wille van de afwisseling in 't dorpsbeeld, door elkaar, zoodat hier ook verkregen is, dat menschen uit verschillende maatschappelijke kringen in 'n zelfde omgeving samenwonen. Zelfs de kleinere huizen hebben een bad, dat zeer practisch is aangebracht onder het aanrecht, dat omhoog geklapt kan worden. De huizen met huurprijzen vanaf ƒ 4.50 per week hebben een eigen badkamer. Het groote genot is het eigen stukje grond, waarop men vrij zich bewegen kan, vrij planten, vrij timmeren en knutselen kan.

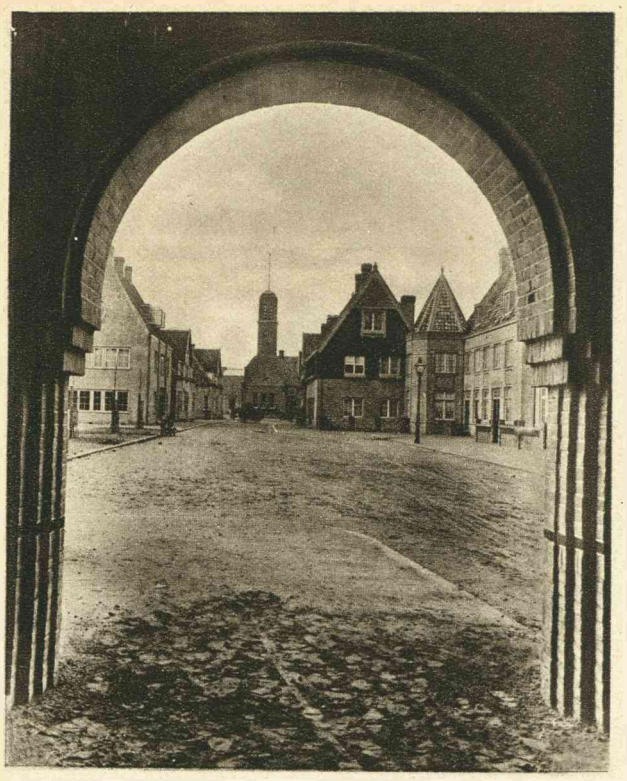
De „Heyplaat" is een stichting van de Rotterdamsche droogdok-Mij. Alleen hij, die bekend is met den zwaren arbeid der dokwerkers en machine-arbeiders, die weet in welke doodsche straten, onhygiënische woningen en dikwijls trieste stadsgedeelten zij hun vrijen tijd moeten doorbrengen; alleen hij, die de arbeiderswijken van de Maasstad kent, zal kunnen beseffen hoe hier pionierswerk is gedaan. Eigen huisjes voor hen, die niet anders kenden dan étages, dan het wonen „met z'n zessen" op één trap! Een stukje grond voor hen, die niets hadden dan 3 M². balcon!... En rondom die vriendelijke huisjes met hun aardige schuine daken: lucht en licht... En voorts de weelde van een bad.... En geen tijdverlies van meer dan een uur per dag met de verlokking van café-gezelligheid onderweg, die hen nog langer uit het gezin hield.....

De „Heyplaat" heeft zich om zoo te zeggen ontwikkeld tot een zelfstandig dorp. Niet alleen uit organisatie-oogpunt, met haar twee scholen, badhuis, vergaderzaal, brandweer, muziek- en tooneelgezelschappen, doch ook uit bouwkundig oogpunt. De „Heyplaat" heeft een eigen architectuur. We noemden reeds den toren, den slanken mooien toren, die oprijst boven de vergaderzaal op het Vestaplein. Het is niet de eenige creatie van den architect van dit dorp: den heer H. Baanders. De ommuring der voortuintjes heeft een bijzonder cachet. Het rijgt als het ware de vrijstaande huisjes aaneen en geeft meer relief aan de straat, zooals in oude buurten de stoepen het deden. Voorts zijn er tal van aardige gevels en fragmenten, zooals b. v. de ingang van de school.

Binnen korten tijd zijn er 285 woningen in gebruik. En reeds staat een uitbreiding met niet minder dan 350 woningen op het programma. Dat is een verblijdend teeken. Eerstens om het doorzetten van zulk een plan, tweedens om het verschijnsel, dat de arbeidersbevolking zich vrij weet te maken van het opeenhoopen in een centrum. Waaraan wel eens getwijfeld is!

Al zal de toepassing van de tuindorp- of tuinstad-idée uit den aard der zaak nog veel bezwaren ondervinden, een succesvol begin is er. Al staan in de uitbreidingsontwerpen van Amsterdam, Rotterdam, den Haag nog talloze kazerne-straten en ja, villaparken voor de vermogenden, 't lijkt ons in de toekomst niet onmogelijk, dat ook de middenstand en de arbeiders zullen profiteeren van andere begrippen betreffende wonen en leven. Is misschien deze oorlog ook een phase van die evolutie?

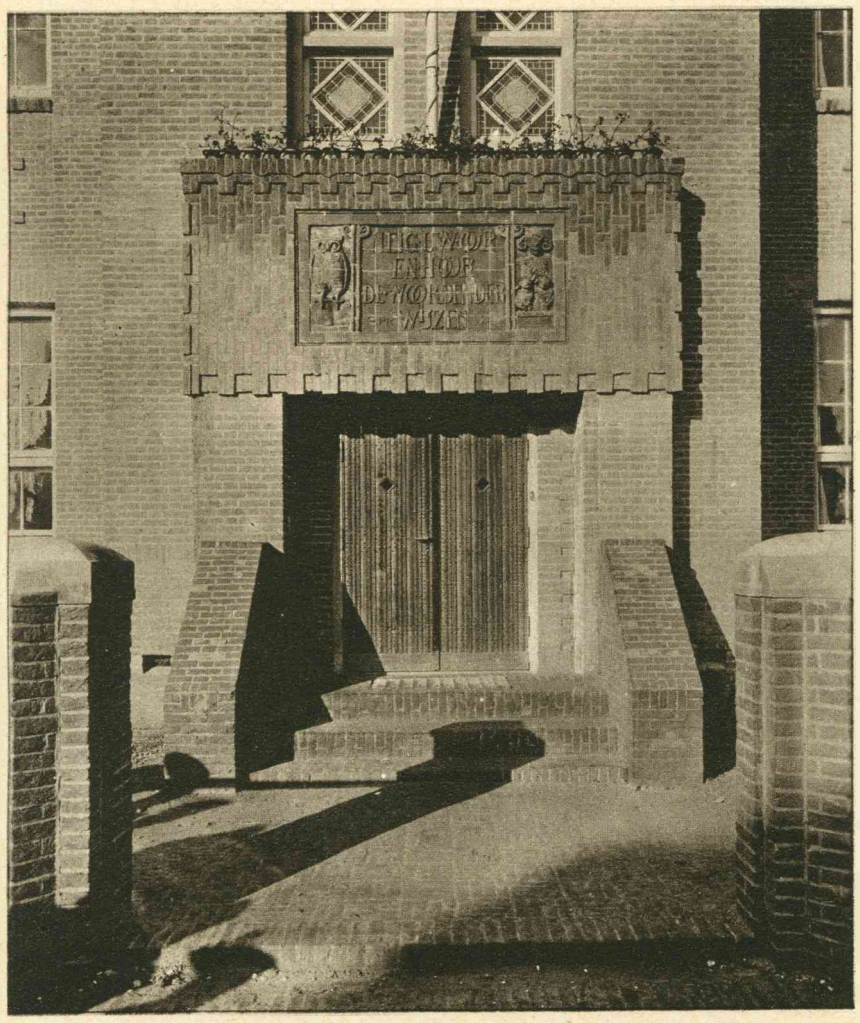
V.

Tuindorp „Heyplaat" - Doorkijkje op het Vesta-plein.

Tuindorp „Heyplaat" - De Westelijke huizenrij.

Tuindorp „Heyplaat" - Monumentale Ingang der School.

Foto van winkel- en vergadergebouw in de arbeiderswijk der Rotterdamsche Droogdok-Mij. Tuindorp „Heyplaat", architect H. J. Baanders, Amsterdam.